

BHMAGAZINO

20

Περήγηση

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ ΠΑΙΧΝΙΑΙΩΝ

Το «μωρό» των Μουσείων Μπενάκη διεκδικεί την προσοχή του αθηναϊκού αλλά και του διεθνούς κοινού για να μοιραστεί τις ιστορίες των κρυμμένων θησαυρών του.

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΡΙΑΕΝΑ ΑΣΤΡΑΠΕΛΑΟΥ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

Ενα κάστρο παραμυθένιο στην παραλία, επί της Λεωφόρου Ποσειδώνος, στο Παλαιό Φάληρο, με δύο πύργους να ανηπύκωνται στον αφανισμό της αρχιτεκτονικής και του αστικού παρελθόντος της Αθήνας. Ενα από εκείνα τα κτίρια που εξάγουν τη φαντασία και σε κάνουν να αναρωτείσαι ποια είναι η ιστορία των ανθρώπων που έζησαν σε αυτό σε εποχές που η θάλασσα έφτανε σχεδόν μέχρι την πόρτα του. Στην περίπτωση της πρώην οικίας Κουλούρα, η απάντηση υπάρχει στη διάθεση όλων, όπως και η δυνατότητα περιήγησης στο εσωτερικό του, εκεί όπου φυλάσσεται ένας πολύτιμος θησαυρός. Πρόκειται για το Μουσείο Μπενάκη Παιχνιδιών, όπου παρουσιάζεται μέρος από την πολυετή συλλογή παιχνιδιών της Μαρίας Αργυριάδη (1946-2018), μία από τις δέκα καλύτερες της Ευρώπης, παρακαλό, με αντικείμενα από την Ελλάδα αλλά και από τον υπόλοιπο κόσμο, αν και η έμφαση δίνεται στην τοπική ιστορία.

Ενα πρωτότυπο μουσείο ανοιχτό για όλους, μικρούς, μεγάλους, ειδικές ομάδες, ελληνικό και ξένο κοινό, που είναι σίγουρο ότι δεν θα αφήσει ασυγκίνητο κανέναν – κι αν ακούγεται υπερβολικό το statement. Πικρό σε εκθέματα, με περίπου 3.500 αντικείμενα (το 90% προέρχεται από τη συλλογή Αργυριάδη) που αριθμεί περί τα 20.000 παιχνίδια) τοποθετημένα σε προθήκες με χρονολογική ανάλυση αλλά με μια αφηγηματική, κατά βάση, προσέγγιση. «Η συλλογή παιχνιδιών θίγει με ρεαλισμό, ευαισθησία και ακριβεία ζητήματα της ιστορίας και της εξέλιξης σε ό,τι αφορά στο παιδί μέσα στον κύκλο του χρόνου. Και βέβαια

αφηγείται πολλές ιστορίες – θα πει η Μαίρη Βέργου, υπεύθυνη του Μουσείου Μπενάκη Παιχνιδιών μαζί με τη Νόρα Χατζοπούλου.

Μικρογραφημένοι κόσμοι και κοινωνικές τάσεις

Από τα παιχνίδια της αρχαιότητας, με παλαιότερο όλων μια κουκουβάγια-οίστρο (14ο αι. π.Χ.) από την Κίνα, μια πρώιμη μορφή κουιδονίτσας, ως τα παιχνίδια της δεκαετίας του '70 που θεωρούνται το έτερο χρονολογικό ορόσημο των εκθεμάτων – αν και παρουσιάζεται και ένα χειροποίητο τζην που έφτιαξε ένας παππούς για την εγγονή του στις αρχές του 2000

κατ' εικόνα και ομοίωση του σχήματος που οδηγούσε ο στρατηγός Πάτον με τον αγαπημένο αρκούδο της Μαρίας Αργυριάδη να το οδηγεί –, στους δύο ορόφους του μουσείου (ισόγειο και υπόγειο) εκτελείσσονται

Εύλινο κουνιστό αλογάκι (Αγγλία, 1924). Ήταν δώρο του Ελευθερίου Βενιζέλου στον εγγονό του, Λευτεράκη, για τα γενέθλιά του.

Μαριονέτες και κούκλες από κουκλοθέατρα της Ευρώπης και της Κίνας. Στη μέση κούκλες του αγγλικού κουκλοθεάτρου «Punch and Judy» (γύρω στη δεκαετία του 1880).

πολλές ιστορίες, όχι μόνο τύπων παιχνιδιών αλλά και κοινωνικών τάσεων. Παιχνίδια-απόρροια των ελληνικών εθίμων στον κύκλο του χρόνου στην ύπαιθρο αλλά όχι μόνο, από τις απροσβέβειες και ποσειδώνες ως την κούκλα-νύφη, το πρώτο δώρο της νύφης στη βαφτιστήρα της, στο θέατρο σκιών αλλά και στις αριστουργηματικές μινιατούρες σερβίσιων και επίπλων για τα πιο προνομιούχα κορίτσια (απίθανη μια μικρογραφία γυάλινης βιτρίνας που ανήκε στη βασίλισσα Ουλα), «τα παιχνίδια αντανακλών την αξία της κοινωνίας κάθε εποχής, είναι ένα μικρογραφημένος κόσμος στα μέτρα του παι-

διού» όπως θα πει η Μαίρη Βέργου. Ενα πρώτο σχετικό δείγμα, το υπεραιεθές κουκλοθέατρο της ασκτογράφου, ασκτογράφου-ενδιαιτητή Ελληνής Σολομωνίδου-Μπαλάνου «à la Maison De Gaulle», η πιο πρόσφατη δωρεά που έγινε στο μουσείο. Βρίσκεται στο ισόγειο και είναι ένα δαιδαλώδες αστικό σπίτι σε πλήρη ανάπτυξη, με τα δωμάτια των μελών της οικογένειας, όπως βιβλίο και της υπηρεσίας – η ροσίδα μαγεύει Σόνια έχει στο μικρό της δωμάτιο την μπαλάντα και τη μητρόσκα της. Ξεκίνησε να το φτιάχνει και να τα διακοσμεί το 1940, όταν ήταν εννέα ετών, και

η μητέρα της την καθήκονε προς αυτή τη δραστηριότητα για να αποσπάσει την προσοχή της από τον πόλεμο και μέσα στις δεκαετίες έως και το 2021, όπως και ολοκληρώθηκε, πρόσθετε δωμάτια και διακοσμητικά στοιχεία για να εμπλουτίσει την οικιστική σάγκα της οικογενείας Ντε Γκαλ, με πατριάρχη έναν επινοημένο ήρωα-απόγονο του στρατηγού, για τον οποίο άκουγε στο ραδιόφωνο την περίοδο του πολέμου. «Είναι ένας μικρόκοσμος που αντικατοπτρίζει την ιστορία της ελληνικής αστικής οικογένειας. Ένα παιχνίδι που έγινε χόμπι και μια απόδειξη ότι το παιχνίδι μάς αφορά όλους, ποιες και

αν είναι οι καταβολές μας» θα πει η Μαίρη Βέργου. Κάθε μενέλος θα θυμηθεί το παιδί που ήταν (προσωπική... μαντλένι οι «Φλεναδίτες») στα μικροσκοπικά κουτιά-κρεβάτια τους, με το εμπορικό σήμα της Ελ Γκρέκο. Η έρα από τους όποιους συναισθηματισμούς, η επίσκεψη είναι μια επιμορφωτική εμπειρία. Ας πούμε, για παράδειγμα, για τη γνώριμία με τις τόχνες κοϊκλες Lenci με τις εκπληκτικές, αληθοφανείς παιδικές εκφράσεις (αθώα έκπληξη, πονηριά, μουτρομένο πρόσωπο) που βρίσκουμε διάσπαρτες στο μουσείο. Τις πρωτοδημιούργησε στο Τορίνο η Ελένα Σκαβίνι στις πρώ-

Αλογο-ποδήλατο από ξύλο και σίδηρο (Ευρώπη, 20ός αιώνας).

τες δεκαετίες του 20ού αιώνα και η τεχνονοσία της μεταφέρθηκε στην Ελλάδα χάρι σε μια καθηγήτρια της Παπαστρατείου Σχολής. Ή για το «Κουκλοθέατρο της Ανάστασης» του Νίκου Αχιλλάου τη δεκαετία του '40, ο οποίος έδινε παραστάσεις για να εμψυχώσει τους ανήλικους στα βουνά με τα ανδρειακά των Χιτλερικής και Μισλίλιν. Φαντάζομαι ότι ένα παιδί θα τρελαθεί από τα οπτικά ερεθίσματα, αν και σε κάθε περίπτωση θα έχει ενδιαφέρον να δει κανείς τις αντιδράσεις του σε ένα περιβάλλον με ανοικτά, ως επί το πλείστον, αντικείμενα που ήμεις ως πρακτικοί να αποκτιέται αυτική σχέση

μαζί τους. Δεν είναι επιπόνη, εκτός και αν συμμετέχουν σε κάποιο από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται από την υπεύθυνη του Μουσείου Μπενάκη Παιχνιδιών Αναστασία Φωτοπούλου. «Αφρορούν όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τα ειδικά σχολεία, δομές προσφύγων, ομάδες με προβλήματα όρασης, ενώ θα ξεκινήσει και ένα πρόγραμμα για άτομα με άνοια που θα αφορά όλα τα παραρτήματα του Μπενάκη. Στο συγκεκριμένο μουσείο γίνεται μια πρώτη γνώριμία, η καλλιέργεια της ιδέας ότι το παιχνίδι μπορεί να είναι πολλά πράγματα και να έχει σχέση

Θεατρική κοϊκλα από σύγχρονα υλικά και παλαιά στοιχεία κοστούμιών. Έργο του σκηνογράφου Διονύση Φωτοπούλου (1985).

Οι άνθρωποι του Μουσείου Μπενάκη που οργανώνουν τη νέα τροχιά του. Οι υπεύθυνες του Μουσείου Μπενάκη Παιχνιδιών, Μαίρη Βέργου (αριστερά) και Νόρα Χατζηροπούλου (δεξιά), πλαισιώνουν τον επιστημονικό διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη, Γιώργη Μαγγίνι, και την υπεύθυνη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, Αναστασία Φωτοπούλου.

και με την καθημερινή ζωή, με την τέχνη, την επιστήμη, την τεχνολογία. Σε αυτό το πλαίσιο υπάρχουν ορισμένα αντικείμενα εκτός προθηκών που μπορούν να τα πιάσουν στα χέρια τους».

Σε νέα τροχιά

Κι όμως, πρόκειται για ένα αφανές μουσείο το οποίο δεν είναι ευρέως γνωστό στον κόσμο, πόσο μάλλον να έχει γίνει σημείο αναφοράς – ένω στα νότια προάστια. Ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Οκτώβριο του 2017 και ίσα που πρόλαβε να συστηθεί στο κοινό της Αθήνας και των περιχώρων της ελλά και να διοργανώσει την περιοδική έκθεση με τίτλο «Παραδοσιακές κοϊκλες και παιχνίδια από την Ιαπωνία» (2019) με την ιαπωνική πρεσβεία, προτού υποστεί τις συνέπειες της πανδημίας και των απανωτών lockdowns μαζί με τα υπόλοιπα μουσεία της χώρας. Οι άνθρωποι του Μπενάκη έχουν βαλει σκοπό να το αλλάξουν αυτό, να καταστήσουν ορατό «το μορφοτόν ιστορικών Μουσείων Μπενάκη και να το κάνουν να σφυρίζει από ζωή. Αφενός λοιπόν θα ενεργοποιηθεί ο ένας, από τους

δύο πύργους του – μελλοντικά το σχέδιο είναι να συμβεί το ίδιο και με τον δεύτερο –, σε αυτό το κτήριο εκκλησιαστικού ρυθμού από τα τέλη του 19ου αιώνα που ήταν αρχικά η οικία του Σπυρίδωνα Δεσποζίτου, μετά έγινε «αναρροιστήριο-υδροθεραπευτήριο» του ιατρού Γεωργίου Μηλιάρη και στη συνέχεια ανήκε στον Αθανάσιο και τη Βέρα Κουλουρά. Η τελευταία το κληροδότησε στο Μπενάκη τη δεκαετία του '70 και έγιναν αρκετές εργασίες για τη μεταφορά του σε μουσείο, όπως ο χαρακτήρας του διατηρείται, ο δε χώρος υποδοχής-έκδοσης εισιτηρίων παραμένει ίδιος, ενώ εμφανίστηκαν και οι οροφραφάρες του ύπερα από εργασίες αποκατάστασης που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2012-2015 (με ΕΣΠΑ 2007-2013). Ο πύργος θα φιλοξενήσει κοκκοδοσία που χρονολογούνται από τα τέλη του 19ου αιώνα, «καθένα από τα οποία θα έχει τη δική του ιδιαίτερη, προσωπική ιστορία, γιατί είναι κάτι στο οποίο δίνουμε ιδιαίτερη σημασία» σημειώνει η Νόρα Χατζηροπούλου. Θα είναι μια ευκαιρία να ανεβούν οι

ΒΗΜΑmagazino

22

Περιήγηση

επισκέπτες στο μπαλκόνι του πρώτου ορόφου που πλασιώνεται από τους δύο πύργους και να έρχονται σε επαφή με τα μυστικά τους, όπως βεβαίως και με την αιθια, αιμόδοκτη θεά προς τον λόφο της Καστέλλας στο βάθος. Ο πύργος θα ανοίξει για το κοινό στις 18 Μαΐου, τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων. Λίγο νωρίτερα, τον προσεχή Απρίλιο, θα ανοίξει ο κήπος και θα ενεργοποιηθεί μια καντίνα (θα την «τρέχει» το catering του Δεινσοφιστηρίου, σταθερός συνεργάτης των μουσείων Μπενάκη) στην αυλή, στο πίσω μέρος της έπαυλης, και θα προσφέρει την απαραίτητη ανάπαυλα στο κοινό.

Όπως θα πει ο επιστημονικός διευθυντής του Μουσείου Μπενάκη, Γιώργης Μαγγίνης: «Θέλουμε να αξιοποιήσουμε τις δικαιοδότης του στον μέγιστο βαθμό, να το μάθει ο κόσμος και να καταλάβει ότι προσφέρεται και για δεύτερη και για τρίτη επίσκεψη. Είναι ένα μουσείο το οποίο μέχρι τώρα σποχεύει κυρίως στο ελληνικό κοινό – στα παιδιά αλλά και στους ενήλικες, στα σχολεία, στις ειδικές ομάδες. Με την αλλαγή του τοπίου του τουρισμού τώρα πια στο νότιο μέτωπο – τα νέα ξενοδοχεία της παραλιακής, την ανάπλαση του Ελληνικού – πιστεύω πλέον ότι θα αποκτήσει και ένα νέο, διεθνές κοινό, στο οποίο είναι πολύ δημοφιλή τέτοιου είδους μουσεία. Πιστεύουμε ότι θα ξεκινήσει μια νέα εποχή για αυτό το μουσείο, στο οποίο η πρόσβαση είναι πολύ εύκολη». Πράγματι, το κτίριο βρίσκεται απέναντι από τη δημοφιλή Μαρίνα Φλοίσβου, κοντά στην πεζογέφυρα επί της Ποσειδώνος, στο ύψος του Παλαιού Φαλήρου, αλλά και στον σταθμό του τραμ «Τροκαντερό», γεγονός που το καθιστά πρόσφορο για να ενταχθεί στην εβδομαδιαία ή κυριακάτικη συνθηβία των κατοίκων της πόλης.

Η ιστορία πίσω από τις στελεχιακές ιστορίες

Το πώς ξεκίνησαν όλα για το Μουσείο Παιχνιδιών και κατ' επέκταση και για το συλλεκτικό πάθος της ερευνητριάς, συντηρήτριας παιχνιδιών και συγγραφέως, Μαρίας Αργυριάδη, είναι λίγο-πολύ γνωστά, έχουν γίνει μάλιστα εμπέδος και βιβλίο για παιδιά, το «Ένας αρκούδος μια φορά» (εκδόσεις Πατάκη) της Ελένης Γερολιάνου. Όταν δηλαδή «συνάντησε» το 1970 ένα ξεχαρβαλωμένο μικρό αρκούδι με μια γαλάζια κορδέλα στην πραγματία ενός γυρολόγου στην πλατεία Αθρυσονίας στο Μονατηράκι. Από εκείνη τη στιγμή άρχισε να συλλέγει

Ηρωες από το ελληνικό κουκλοθέατρο. Ανάμεσα τους κούκλες του «Μπαρμπα-Μτυούση» (Αθήνα, δεκαετία του '40) αλλά και από το «Κουκλοθέατρο της Αντίστασης» (επάνω) του Νίκου Ακίλογλου.

Διαδραστικό παιχνίδι που κατασκευάσε ο Σταμάτης Ζάννος, ο οποίος έκανε και τη μουσειογραφική μελέτη.

Ο ένας πύργος του μουσείου θα ανοίξει για πρώτη φορά για το κοινό στις 18 Μαΐου, τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων, και θα φιλοξενήσει κουκλοσπιτα που χρονολογούνται από τα τέλη του 19ου αιώνα

Κουρδιστό αεροπλάνο από τσίγκο (Ευρώπη, πρώτο μισό 20ού αιώνα).

ευρωπαϊκά παιχνίδια με τη συνδρομή και του παλαιότερου συζύγου της, Απόστολου Αργυριάδη, μέχρις ότου την «ταρακούνησε» η συμβουλή μιας πολύ γνωστής ερευνητριάς, της Ντόροθι Κόλμαν, όταν η Αργυριάδη της έδειξε τη συλλογή σε ένα πρώιμο στάδιο της σε ένα συνέδριο σχετικά με κούκλες στο Μονακό, στις αρχές της δεκαετίας του '80. «Γιατί δεν συλλέγεις ελληνικά παιχνίδια;» την προέτρεψε. «Η Μαρία Αρ-

γυριάδη συνειδητοποίησε ότι έχοιμε κι εμείς στην Ελλάδα έναν θησαυρό. Εκτοτε γύρισε όλη την Ελλάδα σπιθαμή προς σπιθαμή χτυπώντας πόρτες σε σπίτια οικιακά αλλά και σε χωριά, ρωτώντας πάντα ποια είναι η πιο παλιά οικογένεια για να αναζητήσει παιχνίδια, τα παρατηρούμε αντικείμενα ενός νοικοκυριού, κατά κανόνα. ΗΘελε να σώσει τα παιχνίδια, να πει την ιστορία τους. Παράλληλα συνέχισε να συλλέγει παιχνίδια από όλον τον κόσμο» καταλήγει η Νόρα Χατζοπούλου. Η Αργυριάδη συνέλεξε κάθε λογής παιχνίδια και μικροπαιχνίδια ανά την ελληνική επικράτεια, για παράδειγμα στο υπάγειο του μουσείου έχει στηθεί και μια εντοπι-

στική μεγάλη βιτρίνα με δεκάδες αντικείμενα από φίλινα, υφίλινα, τσίγκινα ή υφρασίπινα παιχνίδια που πωλούνταν στους περιβάλλους των εκκλησιών στα ελληνικά πανηγύρια από τη δεκαετία του '20 και του '30 και αργότερα. Γεννημένη στην Αθήνα και απόφοιτος της Σχολής Καλών Τεχνών, συνδέονταν με βοήθια και μακροχρόνια φιλία με τον Αγγελο Δεληβορριά, τον εισηγητή, επί 41 χρόνια, διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη. «Θα κόνινομε ένα μουσείο παιχνιδιών!» της ανακοίνωσε θερμά όταν εκείνη του μάζεψε με κόπο και φροντίδα. Η ιδέα έγινε το 1991 και ο Δεληβορριάς ήταν εκείνος που επέλεξε και το κτίριο, το κάστρο με τους δύο οκταγωνικούς πύργους, για να φιλοξενησε τα δεκάδες παραμύθια εντός του. «Ήδωρομ τα παιχνίδια και τον εαυτό μου στο Μουσείο Μπενάκη!» συνηθίσε να λέει η Μαρία Αργυριάδη. Μέχρι τελευταία στιγμή ήταν εδώ, αρχικά ως υπεύθυνη

της συλλογής "παιχνιδιών και παιδικής ηλικίας" και αργότερα ως υπεύθυνη του Μουσείου» θυμείται η Νόρα Χατζοπούλου. Μέσα από την πρώτη της ιδιότητα προεκλήθηκε από τη δεκαετία του '20 και του '30 και αργότερα. Γεννημένη στην Αθήνα και απόφοιτος της Σχολής Καλών Τεχνών, συνδέονταν με βοήθια και μακροχρόνια φιλία με τον Αγγελο Δεληβορριά, τον εισηγητή, επί 41 χρόνια, διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη. «Θα κόνινομε ένα μουσείο παιχνιδιών!» της ανακοίνωσε θερμά όταν εκείνη του μάζεψε με κόπο και φροντίδα. Η ιδέα έγινε το 1991 και ο Δεληβορριάς ήταν εκείνος που επέλεξε και το κτίριο, το κάστρο με τους δύο οκταγωνικούς πύργους, για να φιλοξενησε τα δεκάδες παραμύθια εντός του. «Ήδωρομ τα παιχνίδια και τον εαυτό μου στο Μουσείο Μπενάκη!» συνηθίσε να λέει η Μαρία Αργυριάδη. Μέχρι τελευταία στιγμή ήταν εδώ, αρχικά ως υπεύθυνη

Η βαλίτσα με τα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται σε εκπαιδευτικά προγράμματα και είναι στη διάθεση των παιδιών να τα αγγίξουν, να τα επεξεργαστούν και να τα αναζητήσουν στις ενότητες που αντιστοιχούν στο μουσείο.

λά και λίγο αργότερα, όταν μεγάλωσε και δεν έχασε την επαφή με τον παλιό, μικρό της εαυτό. Όπως τον αρκούδο με τη γαλάζια κορδέλα, πλήρως αρτημιλία και φροντισμένο, σε περίοχη θέση και με την υποψία μειδιάματος(!) να υπαινίσσεται την αυταρέσκεια της επίγνωσε ότι υπήρξε η αρχή του πάντων, ο πρώτος και παντοπνός ήρωας αυτού του όμορφου παραμυθιού.

INFO Μουσείο Μπενάκη Παιχνιδιών: Λεωφόρος 14 και Τρίτωνος 1, Παλιό Φάληρο.